Krijgsgeschiedenis en militaire geschiedenis (2)

Slot van blz. 240

* * * Vooral in de jaren na de Tweede Wereldoorlog is de geschiedschrijving over het militaire gebeuren een geheel ander gezicht gaan vertonen. Van de verouderde opvatting dat de krijgsgeschiedenis een vak was dat bij uitstek — én bij uitsluiting wellicht — diende te worden gerekend tot de belangstellingssfeer van de Generale Staf, is al even weinig overgebleven als van de militaire feuilletonschrijverij van weleer waartoe de krijgsgeschiedenis maar al te vaak leidde. In enkele tientallen jaren heeft de *militaire geschiedenis* zich ontwikkeld tot een volwaardige vakwetenschap met een zeer bewuste methodiek, welker beoefenaren in hun onderzoekingen vooral trachten te komen tot een *samenvattende synthese* van de resultaten van hun speurwerk, om het even of dat op nationale basis werd verricht dan wel in internationale samenwerking geschiedde.

De louter vakwetenschappelijke uitgangspunten en grondslagen hebben de krijgsgeschiedenis in het verleden lange tijd doen staan op een te smalle basis. Die is thans aanmerkelijk verbreed dank zij de methodische *oriëntering op de algemene geschiedenis* die essentieel is voor elke deelsector van de geschiedschrijving. Zo speurt de militaire historicus van onze dagen naar de samenhang van het krijgsgebeuren met de politieke, sociale, economische, technische, psychologische en andere aspecten van de tijd waarin zich dat alles heeft afgespeeld, en tracht daarbij dan tevens te komen tot het vaststellen van zekere normen aan de hand waarvan het militair-geschiedkundige oordeel kan worden bepaald. In en door deze ontwikkeling is derhalve de voormalige krijgsgeschiedenis opnieuw — zoals zij dat ook in de Oudheid was — „meerdimensionaal" geworden.

Tegenover enerzijds een tendens tot grotere *specialisering* staat anderzijds dus een ontwikkeling in de richting van toenemende *generalisering*, te weten het streven naar verduidelijking van de verhouding van de militaire geschiedenis tot andere takken van wetenschap.

Het is nauwelijks verwonderlijk dat deze heroriëntering nú haar beslag heeft gekregen. Immers, ook de oorlogvoering zelf is een andere plaats gaan innemen, en ook die verandering heeft zich vooral voltrokken na de Tweede Wereldoorlog. Meer dan ooit beschouwt men tegenwoordig de oorlog als een sociaal probleem van de eerste orde. Hoewel er ontegenzeglijk wetenschapsgebieden zijn waarvan het ogenblikkelijke belang groter is en waar de gedachtenwisselingen boeiender zullen zijn, wordt onze tijd gekenmerkt door de tegenstellingen en spanningen tussen de over een mateloos vernietigingsvermogen beschikkende supermogendheden, terwijl de talrijke lokale en regionale gewelddadigheden gevoeglijk mogen worden beschouwd als een gelijk aantal gereedliggende lonten bij het nucleaire kruitvat. Er is dan ook alle reden voor een grondig onderzoek van de militaire geschiedenis, in samenhang met de contemporaine geschiedenis, de polemologie, de irenologie en de futurologie — om er maar enkele te noemen — kortom, in samenhang met alle relevante disciplines.

Die ontwikkeling tekende zich reeds af ten tijde van het begin van de vorige eeuw. Daarvóór waren alle oorlogen nog betrekkelijk *beperkt*, zowel naar plaats en middelen, als naar doelstelling en uitwerking. De burgerbevolking bleef in hoofdzaak buiten schot, afgezien van incidentele vernielingen, brandschattingen en requisities, en de strijdkrachten der belligerenten waren eigenlijk de enigen die bij de botsing waren betrokken. De Franse Revolutie, en daarna Napoleon, brachten de *levée en masse* en de *volksoorlogen*, waardoor de gehele natie in het oorlogsgebeuren betrokken raakte. De Industriële Revolutie vergrootte de dracht en de uitwerking van de bewapening enerzijds, en deed de economie en het thuisfront betrokken raken én doelwit worden anderzijds. Geleidelijk werd aldus de invloed van de oorlogvoering op leven en overleven van de burgers — en bijgevolg evenzeer op staat en maatschappij — steeds sterker. Dat bleef ten slotte zelfs niet beperkt tot de oorlogvoerenden: grote delen van de inmiddels steeds nauwer aan-

eengroeiende wereld werden mede getroffen. Ten gevolge van deze ontwikkeling behoort de oorlog „ergens ver weg, in een uithoek" voorgoed tot het verleden. De massacommunicatiemedia hebben de wereld verkleind, de op ideologische leest geschoeide bondgenootschappen en het wereldomspannende handelsverkeer dragen het hunne bij tot de regionalisering of soms mondialisering van de meeste conflicten. In een eventuele oorlog gaat het ook niet meer om de vraag of de nationale eer al dan niet zal worden gehandhaafd en verdedigd, of om kwesties van etnische minderheden of territoriale aanspraken. Bepalend is thans veeleer of staten, groepen van staten, maatschappijvormen en sociale structuren al dan niet zullen kunnen blijven voortbestaan.

Het toch al bijster ingewikkelde probleem waarvoor de speurders naar de achtergronden en de samenhang van het oorlogsgebeuren zich geplaatst zien, is in de aanloopperiode tot de Tweede Wereldoorlog en daarna nog aanzienlijk gecompliceerder geworden, in het bijzonder doordat *formele oorlogsverklaringen uitzondering* zijn geworden. „Formaliteiten" als oorlogsverklaringen, capitulaties, wapenstilstandsovereenkomsten en vredesverdragen worden in het interstatelijke verkeer niet langer als vanzelfsprekend beschouwd. De Tweede Wereldoorlog, de strijd in Korea en de conflicten in het Midden-Oosten konden zich afspelen terwijl de voornaamste vredesverdragen nog onverminderd van kracht waren. Dat deed de grens tussen oorlog en vrede steeds meer vervagen, en de militaire geschiedkundigen ondervinden dientengevolge grote moeilijkheden bij het afbakenen van hun onderzoeksobjecten.

Bovendien heeft het huidige „streven naar oorlogsprofylaxe" — het zich beijveren destructieve botsingen tussen met name de rond de supermogendheden gegroepeerde bondgenootschappen zoveel mogelijk te voorkomen — ertoe geleid dat de in het verleden traditionele krachtmetingen tussen belligerente staten steeds meer hebben plaats gemaakt voor andersoortige toepassingen van geweld met maar al te vaak een even bloedig karakter. De niet-verklaarde, subversieve guerrilla kost de strijdende partijen nauwelijks minder verliezen dan een „grote" oorlog, maar de voorkoming van de laatste is nu eenmaal tot een *bestaansvraagstuk* geworden, en bijgevolg vreest de andere partij voor drastische represailles in geval zij het zou bestaan een oorlog *formeel* te ontketenen. De strijd in Vietnam werd dan ook door de Verenigde Staten jarenlang gevoerd als „niet meer dan een politionele actie". Het onvermijdelijke gevolg van deze ontwikkeling moest wel zijn dat het bijna een normaal verschijnsel is als „in volle vredestijd" overal ter wereld gewapende botsingen plaatsvinden, aanhoudende en oplopende *spanningen* zich blijven voordoen, *bevrijdingsbewegingen* hun doeleinden met geweld pogen te verwezenlijken, *guerrilla en contra-guerrilla* elkaar afwisselen, *terreurbestrijding* en *zuiveringsacties* worden gebezigd als aanduidingen van wat men niet met de term *oorlog* wil bestempelen. Deze — met excuses aan von Clausewitz — „voortzetting van de oorlog met andere middelen" speelt zich in onze dagen niet zozeer af tussen staten of groepen van staten als wel tussen elkaar op leven en dood bestrijdende sociale en ideologische groeperingen welker bindingen en verbindingen dwars over de bestaande nationale grenzen heenlopen. Het heeft er alle schijn van dat de mensheid in de loop der laatste jaren — waarin het terrorisme zich mondiaal is gaan manifesteren — is terechtgekomen in een tijdperk van *nagenoeg permanente burgeroorlogen;* een enkel conflict van het oude type, zoals tussen India en Pakistan of tussen Israël en de Arabische staten, mag dan gevoeglijk worden beschouwd als een uitzondering op deze moderne regel.

Omdat in de beide eeuwen sinds de Franse Revolutie steeds meer mensen, middelen en inspanningen nodig waren voor het voorkómen, voeren of tot een goed einde brengen van de oorlog, moest ook de thematiek van de voormalige krijgsgeschiedenis worden verruimd, indien men althans de nieuwere aspecten niet wilde verwaarlozen bij het wetenschappelijke onderzoek. De militaire geschiedkundige zal zich moeten bezighouden met ál die aspecten, om het even of de grens tussen oorlog en vrede scherp te trekken valt of niet. De traditionele aspecten van de „grote" oorlogen moeten evenzeer worden onderzocht als de „verkapte" oorlogen van de moderne tijd, en datzelfde geldt onverkort ook voor de „vredestijd" tussen de onderscheidene conflicten. Het ligt dan ook in de rede dat de militaire geschiedkundige van vandaag wel zal moeten samenwerken met collega's uit tal van andere disciplines: algemeen-historici, economen, sociologen, technici, politicologen, rechtsgeleerden, volkenrechtskundigen, en vele anderen. Dat vergt van zijn kant aanzienlijk méér kwaliteiten dan die waarmee zijn krijgsgeschiedkundige voorgangers het nog hebben kunnen stellen. Hij zal niet langer kunnen volstaan met een gedegen kennis van de militaire tactiek en van de wapentechniek, van de krijgsmachtorganisatie, van de statische gevechtsvoering en van de formaties in het beweeglijke ge-

vecht, van de manoeuvre van grote eenheden en van de vuursteunmethodieken, maar hij moet ook kunnen beschikken over een helder inzicht in bijvoorbeeld politieke vraagstukken, financieel-economische problemen, theorieën op het terrein van de maatschappijwetenschappen, en de interdependentie van al die facetten.

Hij zal in staat moeten zijn de internationale verhoudingen in een bepaalde periode in zijn beschouwingen te betrekken, hij zal de gevolgen van een oorlog moeten kunnen beoordelen, hij zal op de hoogte moeten zijn van de essentialia van crisisbeheersing, afschrikking, ontspanning, oorlogsvoorkoming, be- en ontwapening, wapenproduktie en -handel, technologische ontwikkelingen op velerlei gebied, veranderingen in de samenleving, en wat niet al. Zoals reeds eerder gezegd: de vraagstelling voor de militaire historicus is verruimd én verschoven, zijn wetenschap heeft onmiskenbaar aan inhoud en waarde gewonnen, zijn werk is dienovereenkomstig interessanter én zwaarder geworden.

Als illustratie van de nieuwe aanpak door de hedendaagse militaire historicus zij de lezer opmerkzaam gemaakt op het in dit nummer gepubliceerde artikel over de jeugdjaren van Van Heutsz. Het mag daarbij als kenmerkend worden beschouwd dat tot voor zéér kort (men vergelijke ook de bespreking van het boek *J. B. van Heutsz, leven en legende*, in dit nummer) de geschiedschrijvers het accent bij uitsluiting plachten te leggen op datgene wat de beschreven figuur beroemd had gemaakt, i.c. de krijgsverrichtingen. Het lijdt geen twijfel, of de vergelijking tussen de eertijdse krijgsgeschiedkundige — mede geïllustreerd met het in dit nummer gereproduceerde artikel uit de Militaire Spectator van driekwart eeuw geleden, „Eene inleiding tot de studie der krijgsgeschiedenis" — en de militaire geschiedkundige van onze tijd móét wel in het voordeel van de laatste uitvallen!

150-jarig bestaan Koninklijke Militaire Academie

Op 24 november 1978 zal de Koninklijke Militaire Academie 150 jaar bestaan. In verband daarmee is door de Gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie op 18 november 1975 ingesteld de „Stuurgroep 150", die is belast met de voorbereiding van dit jubileum. De stuurgroep omvat negen projectgroepen, waaronder de projectgroep „Reünie".
Een ieder die suggesties of ideeën voor dit jubileum heeft, wordt verzocht zo spoedig mogelijk contact op te nemen met de secretaris van de „Stuurgroep 150":

L. L. de Vries, maj. KLu
Koninklijke Militaire Academie
Kasteelplein 10 - Breda